ging en opvoeding van zooveel weezen en weduwen, beroofd van hun vermoorde ouders en mannen, en ter verbreiding van het Evangelie.

Men meende welhaast dat het den Turken was gelukt heel het Armeniasche volk uitgeroeid te hebben. Echter onder de meer dan één millioen Christenen, in de laatste jaren uitgewezen door de Turken en die een schuil- en woonplaats hebben gezocht vooral in Griekenland en Bulgarije, heeft men ook nog verre over de honderd duizend Armeniërs aangetroffen.

De zoekende liefde heeft hen gevonden!

De vereeniging van Frankfort, boven genoemd, heeft een van haar predikanten, die zeer lang in het Oosten had gewerkt, uitgezonden tot een inspectiereis, Immers deze vereeniging had reeds gansche groepen ontdekt en heeft J o h. E h m a n n uitgezonden tot nadere informatie. Deze doet van zijn reis in het blad van Mei—Juni een breedvoerig en bizonder oriënteerend verslag onder het hoofd: overzicht omtrent den toestand der Christen-vluchtelingen in Bulgarije en Griekenland en ons zendingswerk onder hen.

Gelukkig is die toestand veel beter dan voor een paar jaar.

Vooral in Bulgarije is werk-gelegenheid en kunnen velen hun eigen brood verdienen. Moeilijker is de toestand in Griekenland, omdat honderdduizenden uitgewekenen en uitgewezenen onderdak en werk zoeken. De nood is dan ook daar het grootst. Velen worden gelokt naar Frankrijk, anderen denken aan Rusland. Het wakend oog der Christelijke liefde in Frankfort sluimert niet, maar volgt de vluchtelingen op hun gangen. De inspectie ontmoette vele Christenen, die door het werk van genoemde vereeniging het Evangelie der genade hadden leeren kennen; menschen die men dood waande, doch allerwegen duiken ze weer op en komen weer uit hun verstrooiing te samen.

Zoo ziet men, hoe onbillijk het is, de gruwelen, toegelaten door dusgenaamde Christelijke volkeren, der Christelijke Kerk te wijten en aan te voeren tot bewijs van de machteloosheid van het Christendom. Uit zulk redeneeren blijkt immer weer de diepe haat tegen de kerk van Christus. Waarom toch wordt niet gewezen op de alles overwinnende kracht en macht der Christelijke liefde, die de menschen, die het werk der Frankforter hulpvereeniging werken of steunen, in staat stelt tot dat allermoeilijkst en allergevaarlijkst werk tot behoud van een wegzinkende en wegstervende natie, wijl haar geen plaats noch leven worden gegund onder de halve maan?

Ons, die daarvan lezen, strekke het tot blijdschap; leere het niet te klagen en doe *God prijzen* Die ons nog van zulke wonderen zijner genade doet lezen of hooren.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Nog eens Ds Kersten.

Wie de couranten tegenwoordig nagaat, moet wel telkens weer stuiten op den naam van Ds Kersten; en het is dan ook alleen een volgen van den loop der feiten, als wij ook nu nog weer „De Waarheidsvriend" citeeren. Het blad draagt zijn naam tegenwoordig met politieke eere. Allereerst dit:

> Ondertusschen gaat Ds Kersten maar steeds voort om in de openbare vergaderingen waarin hij optreedt, tot ergernis der aanwezigen, dien hij zelfs niet vergunt hem daarover een vraag te stellen, den Antirevolutionairen als verzakers van het beginsel aan de kaak te stellen.
>
> Op dezelfde wijze handelde Ds Kersten ten aanzien van hetgeen wij in hetzelfde nummer van „De Waarheidsvriend" opmerkten over zijn w e g b l i j v e n in de Kamerzitting van 16 December 1924, toen hij de Antirevolutionairen alléén liet staan in hun s c h e r p e c r i t i e k ten aanzien van het laten loopen van extra treinen op Zondag.

Intusschen moeten wij vanwege de billijkheid erbij zeggen, dat Ds Kersten deze week zich gehaast blijkt te hebben, om, nà de antirev. f r a c t i e en t e g e l i j k met een nog navragend antirevolutionair Kamerlid, alsnog enkele vragen te stellen aan den minister inzake Zondagstreinen. Die vragen van Kamerleden zijn meestal zeer verdienstelijk; of zij echter altijd uit een benauwde ziel geboren worden (ik bedoel: benauwd, in den g o e d e n zin), dat zal moeten blijken uit de d a d e n, die zoowel v ó ó r als n a de vragenstellerij te zien komen. Soms lijken de vragen wel eens wat veel op het „opus operatum", d.w.z. op een offerande, die nu eenmaal moet gebeuren, maar die dan ook niet gedragen wordt door de persing der ziel.

Ten slotte nog dit uit „De Waarheidsvriend":

> Intusschen gaat Ds Kersten voort om met zijn ondeugdelijke wapenen de Antirevolutionairen te bestrijden. Daarbij moeten ook nog halve waarheden dienst doen. Zoo klaagt Ds Kersten b.v. op alle vergaderingen over de benoeming van een Roomsch-Katholiek tot Commissaris der Koningin in de provincie Overijsel. Ds Kersten weet wel beter, althans hij kán het beter weten, en anders moest hij zwijgen, dat voor het ambt van Commissaris der Koningin in die provincie t a a l v a n P r o t e s t a n t e n zijn aangezocht geworden, doch dat al de gevraagden voor eene benoeming hebben bedankt. Maar deze laatste mededeeling doet ds Kersten niet, daarvoor past hij als hij de kiezers komt voorlichten, want dan ontbreekt voor zijn klacht alle grond. Hij zegt natuurlijk niet, dat de regeering, na al de bedankjes welke zij kreeg niet anders kon handelen.

De waarheid overwint, naar men zegt. Maar zij moet toch wel eens aan een knabbelsysteem in den oorlog gelooven. Helaas.

De eerbiedwaardige Petrus Donders.

In „De Hervorming" bespreekt de heer H. Bakels een boekje van een Roomsche, J. A. F. Kronenburg, dat handelt over het leven van „den eerbiedwaardigen dienaar Gods, Petrus Donders". Het is merkwaardig, niet alleen, dat de uitgever den heer Bakels verzocht te recenseeren, den man, die nog pas erop stoofte, dat hij zoóveel exemplaren van zijn „Bakken-en-bradens" verkocht had (Roomsch bakken en braden, over martelhistories etc.), maar ook, dat Bakels zoo schappelijk erover schrijft. Hij heeft trouwens een goedmoedig oogenblik; wij wurmen, zegt hij, te veel in ons eigen gewurm om. Van Donders' werk vertelt hij het volgende:

> Nu, deze Venerabilis Donders was een buitengewoon man. Daar zal ieder het over eens zijn. Als eenvoudige 22-jarige spinder, met geen andere kennis dan die der lagere school van ± 1815, zich nog als huisknecht te verhuren op een seminarie op voorwaarde, dat hij, tusschen z'n werk door, sommige lessen mag bijwonen, onder onuitsprekelijken spot zijner jonge medestudenten en onder onbeschrijflijke technische moeilijkheden voor priester te studeeren, daarin te slagen!, dan in Suriname een hoogst armoedig leven te leiden, dertig jaar lang onder niets dan melaatschen in eene melaatschen kolonie aan de Coppename-rivier, de wonden dier melaatschen te verbinden, die menschen aan te raken, te helpen, in zijn armen te nemen, onder de verschroeiendste hitte weken lang in een tentboot de afgelegenste Indianendorpen op te zoeken om daar, meestal met bitter weinig succes, te trachten eenige (en welke) zielen te winnen, dit vol te houden tot zijn 76ste jaar!.... dat alles is reeds een prestatie van taaie volharding en goddelijke onverschrokkenheid, waar men bij verstomd staat. Vooral als men bedenkt, dat de man onder dit alles de simpelste eenvoudigheid zelve bleef.
>
> Geen wonder dan ook, dat onze Prof. Knappert er van in vervoering geraakte en hem zeer vleiende woorden wijdde. „Men voelt zich in aanraking met een middeleeuwschen heilige, vol van erbarming, tegelijk exstaticus en asceet. Geleek hij in het gebed een serafijn, in de versterving was hij een held." Het Prospectus van den uitgever Bergmans laat dan ook niet na deze en andere goedkeurende woorden van „den Protestantschen Prof. Dr L. Knappert" op bl. 1 den lezers onder de oogen te brengen.
>
> Petrus Donders wás een held. Petrus Donders wás een sympathieke uiterst opofferende man. Daar gaat niets van af.
>
> Maar een h e i l i g e?
>
> Ten eerste vraag ik: welk soórt van deugd is het welke hij beoefende? Vooral ook die der „versterving". Onder zijn matras had hij „verscheidene stukken kroestig hout" (blz. 189), opzettelijk om niet lekker te liggen. „In de laatste jaren zijns levens sliep hij niet anders dan op de bloote planken", (blz. 191). Vijf en zeventig jaar oud werkte hij nog hard, en at daarbij vaak niets vóór 12 uur 's middags (bl. 313). Zijne oversten verboden hem soms al te strenge ascese. Maar „nauwelijks was de bisschop één dag in huis, of Pater Donders kwam hem reeds verlof vragen om weder op de planken te slapen. Dat werd hem eindelijk toegestaan. Des avonds riep de Pater mij op zijn kamer, zeide mij met een van vreugde stralend gezicht, dat hij dat verlof had bekomen, en verzocht mij de stroozak weg te nemen. Verwonderd zag ik hem aan, en heb zwijgend zijn verzoek volbracht. De Pater was toen reeds 73 jaar" (bl. 313). Hij weigerde de steekmuskieten van zijn lijf te houden (bl. 314).
>
> Op zijn kamer „staat een oud koffertje. Daarin bevinden zich zeker zijne instrumenten om het uitgedroogde lichaam te kastijden" (bl. 194). Reeds 78 jaar oud ging hij nooit ter ruste zonder „eerst een felle geeseling" (bl. 312). En dat niet met zoo'n mooi blank dik koord als sommige nonnetjes zelfs op straat om haar middeltje dragen tot pronk van hun eigen boetvaardigheid, koord zóó blank, dat je duidelijk ziet dat het n o o i t g e b r u i k t w o r d t. Maar met een „geesel doorvlochten en gewapend met naalden en spijkertjes en geheel met bloed bevlekt" (bl. 312). Men vond dezen geesel na zijn dood. Zeker in het bewuste „koffertje". Men zond het aan zijn Overste. God weet het: misschien dient het op dit eigen oogenblik tot genezingbrengende reliquie, en wordt gekust door wie weet wie.
>
> Dit alles vinden wij, gewone menschen, teekenen van een eigenaardige soort van geestesgesteldheid, welke we maar niet zonder meer „heiligheid" kunnen noemen.

Tot zoover Bakels.

Hij heeft niet vaak zoo *rustig* geschreven, met zóó weinig exclamaties.

Over de eerwaarde Maria M. de Pazzi.

Nu we toch eenmaal over de Roomschen bezig zijn en over den heiligen Petrus Donders, kan het volgende tafereel van de heilige Maria J. de Pazzi er wel bij, als tegenhanger. Het is ontleend aan „De Gereformeerde Kerk", die het stuk voorzag van een critiek van ds Lingbeek:

> In „De Maasbode" (Zondagsnummer) lezen wij het volgende verslag van den bekeeringsweg van de heilige Maria M. de Pazzi.
>
> Eerst komt de tijd der eerste liefde. Maar daarna gaat 't aldus:
>
> „Tot de tijd van beproeving kwam. Van onmeedoogende beproeving, waarmee God Zijn heiligen bezoekt. Waardoor de hemelsche Keurmeester het goud op zijn werkelijke waarde toetst. Vijf jaren lang maakte ze een tijd door, dat ze geregeld leed onder vreeselijke bekoringen. In haar gedachte stegen op de vreeselijkste godslasteringen. Ze rilde ervan, had er een doodelijken afkeer tegen en toch scheen het haar, of zij ze uitsprak, of ze één was geworden met dien afkeer tegen God. Bekoringen van onkuischheid grepen haar aan. Daarna vochten wanhoop en vertwijfeling in haar ziel. Want, terwijl ze zooveel moest doorstaan, leek het wel, of ze ook alleen werd gelaten; of ze zich bevond alleen midden in de donkerte en rondom haar het geheel van den wildsten storm, die op haar aanraasde. Het gebed bleef smakeloos; het hart dor en dood. Haar werk kon ze alleen doen door gedurigen dwang, door een koppig plichtsbesef. God leek aan den bekoorder macht over haar gegeven te hebben. En vijf jaren lang zoo te moeten leven. Voor een heilige, die zoozeer de zonde verafschuwde, die zoozeer door God verwend was.
>
> Eindelijk, met Pinksteren 1590, brak het licht door de wolken. Haar tijd van beproeving was voorbij. God overlaadde haar weer opnieuw met Zijn zoetheid. Ze had zich waardig getoond op den Calvarieberg, nu mocht ze genieten van den Thabor. Geen zelfzuchtig genieten echter, want haar liefde omvatte de heele wereld; ze voelde in haar hart de beleedigingen, die God werden aangedaan over heel de wereld en ze meende een offer van voorbede te moeten zijn voor de vele zondaren, die God vergaten. Aan haar werd in het klooster toevertrouwd de leiding en vorming der novices; zoo kon ze ook de liefde tot God in haar allernaaste omgeving bevorderen. Doch altijd bleef haar de honger naar lijden en boete bij; bleef haar onschuldig leven een offer voor anderen. Die tijd had zulke stille heiligen noodig. En, als wij verwonderd staan over het goede, dat gebeurt, ondanks den invloed van het kwaad; over den tegenstand dien het kwaad in vele harten ondervindt, dan moeten we teruggaan naar de stille offerzielen, die op den berg der eenzaamheid boven het gewoel hun handen heffen tot gebed, terwijl de anderen strijden!
>
> Wee den tijd, die geen heiligen heeft, het land, dat geen heiligen voortbrengt."

Tot dusverre het Roomsche verhaal.

Wat ons hierin onmiddellijk moet opvallen is de overeenkomst hiervan met dergelijke geschiedenissen uit Protestantsche bekeeringsgeschiedenissen.

Nu zijn wij er ver vandaan om met zulke doorlevingen den spot te drijven. Wij gelooven zelfs dat bij oprechte geloovigen zulke dingen kunnen voorkomen, *en wij achten iemand, die om zulke dingen* minachtend de schouders ophaalt, daarom waarlijk niet te hooger.

In Bunyan's Christenreize komen ook zulke bestrijdingen voor.

Toch meenen wij er op te moeten wijzen, dat in al dergelijke ervaringen, als er niets méér bijkomt, het allervoornaamste, het e c h t C h r i s t e l i j k e nog ontbreekt.

Deze geestelijke patient had groote zielsontroering over hare s c h r i k k e l i j k e bevindingen.

En ze kwam weer tot rust door hare z i e l v e r k w i k k e n d e bevindingen.

Maar niets leest ge van een oprecht zaligmakend g e l o o f. Dat is van zulk een geloof, dat enkel rust vindt in Hem, Die 't al volbracht heeft.

Maar daarom zijn al zulke bevindingen, als ze niet tot Christus leiden en in Hem de zaligheid leeren zoeken en vinden, in den grond der zaak niets dan een zoeken van de zaligheid bij zichzelven. En een verloochenen van den eenigen Zaligmaker Jezus Christus.

Het is gelukkig, voor de waarheid, dat ds Lingbeek eraan herinnerd heeft, dat protestantsche analogieën van dit roomsche bekeeringsverhaal niet ontbreken. Ze worden niet zelden aangemoedigd door voorgangers, die er hun leven van maken, op de Roomschen af te geven.

Pastoralia.

De „Nieuwe Rott. Crt." schreef dezer dagen over het predikantsgezin. De aanleiding daartoe wordt hier aangegeven:

> Naar wij in een bericht reeds meedeelden, is het vandaag vierhonderd jaren geleden, dat Maarten Luther in het huwelijk trad met Catharina van Bora. Met dit huwelijk heeft Luther een instelling geschapen, die voor het maatschappelijk en geestelijk leven van groote beteekenis is geweest. De herschepping van de Roomsch-Katholieke pastorie, waarin de geestelijke heeren met hun bedienend personeel als vrijgezellen kluizen, tot het predikantsgezin, dat als kenmerkende vrucht van het Protestantisme de hervorming bekroont, was een revolutionneerende daad, die een ingrijpender ommekeer heeft teweeggebracht dan alle overige hervormingsgebeurtenissen tezamen.

Over de protestantsche pastorie worden dan vervolgens vele goede en vriendelijke woorden gezegd; totdat tenslotte dit de kroon op alles zet:

> Nog staat vierhonderd jaar na haar stichting deze door de traditie geheiligde instelling vrijwel onaangetast. Nog vindt men in de Protestantsche pastorie, iets van Wakefield, Sesenheim en de overige klassieke geworden predikantsgezinnen terug. Nog bestendigt zich dit eigenaardige leven met zijn eigenaardige vreugden en eigenaardige beslommeringen, zijn eigenaardige sfeer en zijn eigenaardige conflicten als een zelfstandige formatie te midden van den wisselenden tijd. Wat voor de middeleeuwsche Katholieken de kloosters geweest zijn, dat zijn voor de moderne Protestanten de pastoriën geweest: centra van beschaving, leerscholen voor gemoed en geweten, uitgangspunten van goede gedachten en krachten. De opvoedkundige beteekenis van de Protestantsche pastorie is in deze vier eeuwen gebleken.
>
> Het zou belangwekkend zijn, de geschiedenis der predikantsgezinnen na te gaan. Hetgeen stelselmatig onderzoek allicht zou bevestigen, is het bestaan van een doorloopend verband tusschen deze gezinnen. Er zijn Protestantsche predikantengeslachten gelijk er in Israël priestergeslachten waren. Toch is, ondanks de wel zeer sterke familie-traditie, die de roeping en de ambtseer erfelijk bewaart, het predikantendom nimmer in een kaste ontaard. Het predikantsgezin heeft vier eeuwen lang zijn beste zonen en dochteren afgestaan aan de wereldlijke maatschappij.
>
> In dit opzicht is de stichting van het predikantsgezin van beteekenis voor de eugenetiek. Want in alle landen, waarin het Protestantisme ingang heeft gevonden, ontspringen, — de biografie kan het getuigen, — sinds vier eeuwen tallooze levens, die voor de wetenschap, of de kunst, of op welk verder